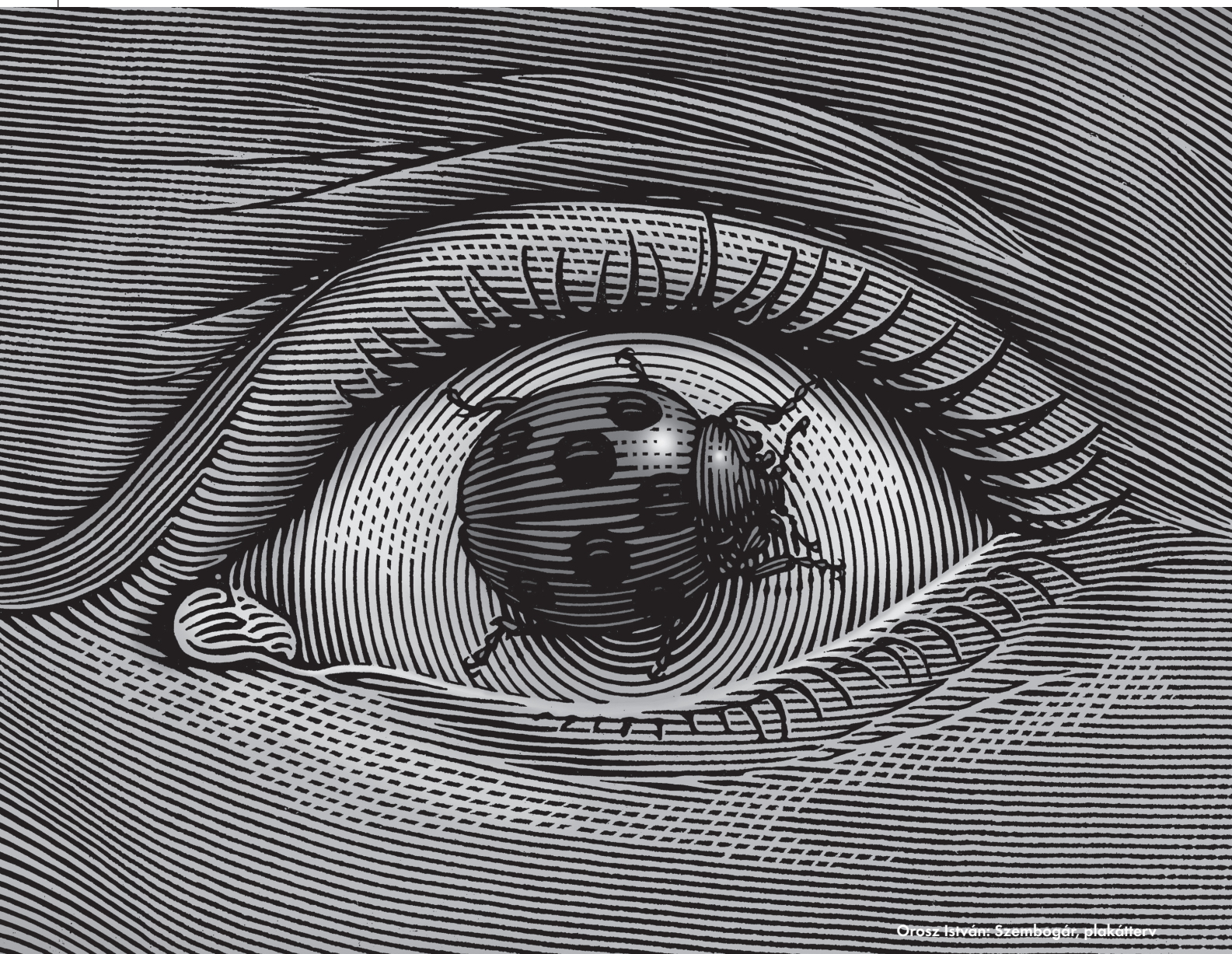

KERNÁCS GABRIELLA

IDŐUTAZÁS

Keresztes Dóra és Orosz István kiállításán

Orosz István: Szembogár, plakátterv

Mielőtt útnak indulunk, fel kell tartsznyáznunk néhány hasznos tudnivalót a két művésztől. Mindketten az Iparművészeti Főiskola alkalmazott grafikaszkán végeztek, az alma mater neve jelenleg már Iparművészeti Egyetem, az alkalmazott grafikaszkák pedig tervezőgrafikaszkák lett. Ez a kiállítás ebből a témakörből válogat plakáttól a könyvillusztrációig, s kapcsolódik a *Posterfest* nevű, Budapesten zajló, novemberi eseménysorozathoz, amelynek középpontjában a plakát állt.

Ennyi útravaló talán elég is, kezdődjék hát

az időutazás! *Mélységes mély a múltnak kútja* – Thomas Mann ezzel a mondattal indítja a *József és testvérei* hatalmas regényfolyamát. *Keresztes Dóra és Orosz István* munkáin belenézhetünk ebbe a kútba.

Keresztes Dóra legmesszebbre tekintő munkái a kereszténység előtti időkbe visznek el bennünket, dobütéshangú üzenetek azokból a korokból, amikor még állat-ember lényeket tiszteltek és félték az emberek. A régi magyar hitvilágból repült ide *Lúdvérc*, a fekete tyúk tojásából kikelt gonosz lidérc, lobog, gomolyog kék-fekete linómetszeten, s ha gazdája férfi,

akinek házába beköltözik, akkor asszonyalakat ölt, ha gazdája asszony, akkor férfivá változik. Láng is lehet, madár is lehet, lúdlába is lehet.

A *De profundis* című linómetszet-sorozat lapjai már az Ószövétségben gyökereznek, a Zsoltárok könyvében, a 130. zsoltárban: *A mélységből kiáltok hozzád, Uram!* Gomolyognak fekete ember- és állattestek, szarvas és hal egybekapcsolódik, mintha farkastestben végződne egy kígyózó testű asszonyalak, s próbál a kétségbeesésből kitörni egy másik, felfelé, a csillagok felé. És mintha egybeúszna a zsoltárral Weöres Sándor *De profundis* című

verse: *Más halálán életet cserélünk: / a föld rendje ez. / Testvér itt a kő, fa, állat, ember...*

A *Szerelmeslemez* című lemezborítón mint ha kis templom kazettás mennyezetét látnánk. Megérezhetjük benne akár az erdélyi falucska, Tancs református templomának festett mennyezetkazettáit, rajtuk a népi szürrealizmus, naiv festészet apró remekműveivel, az egyik tancsi kazettán „Bakus” felirat, azt hihetnénk, mulatozó betyárt látunk, de nem, mert Bacchusra, a bor és a mámor római istenné gondolt a hajdani, virágzó asztalosmester. Keresztes Dóra érzékeny kézzel és finom humorral érinti meg ezt a hagyományt, szerelmeslemez-kazettáin hetyke bajuszú Ádám, kövérkés parasztnyecske-forma Éva, de pálmalevélszoknyában, a Paradicsomhoz illő öltözékben, s feltűnik egy másik kazettán egy csodás férfiú, kacskaringós, kétfelé ágazó, dupla halfarokkal. Olyanfajta üzenetet hoz a kereszténység előtti múltból, mint az Erdélyi Zsuzsanna gyűjtötte archaikus imádságok: ebben a csodalényben a magyargyerómonostori „madárlány” üzen, az erdélyi templom titokzatos fülkeszobra, a két kígyót szoptató, madártestű leányzó, aki egyes kutatók szerint a honfoglalás körüli időkből származik, ősvallásunk termékenység-istennője lehetett.

Repülünk tovább Nagy Gáspár *Amikor fölragyog a jászol* című verseskötetéhez készült illusztrációk közé! Vers és rajz szépségesen cseng össze: *Karácsony van / aztán este lesz / diszkréten holdas / fölöttünk tüntet / millió csillag* – írja a költő, s máris kék-arany csillagok között lebegünk, bárányvivő angyalok, emberszemű állatok között – Keresztes Dóra minden állatának emberszeme van – repülnek velünk a falusi házak, repül egy paraszt Máriácska, szemmel láthatóan várandós, ölében már világít a Gyermekek.

És Kiss Anna költői világa is az övé tud lenni: *A Holdnak háza van / ki lakik benne? / A Napnak háza van / Ki lakik benne?* – kérdi a költő, s Keresztes Dóra otthon van a Nap házában és a Hold házában is, csodás emberarcokkal ruhazza fel őket. Mesevilágot teremt Kiss Anna *Tündér a ruháskosárban* című versciklusához, itt a *Játékok szárítkozás közben* címmel látjuk őket: repül a bohóc, táltoslovon száll a királyfi, kéményen táncol fél lábon a kecske, repül a templom felett a csillagputtonyos vándorlegény.

A repülés is egy Keresztes Dóra rekvizitumai közül, nála minden lebeg, repül, így érkezünk el a Weöres Sándor illusztrációihoz. (Közbevetőleg: én tartanám magam ahhoz, amit Lator László rádióinterjújában hallottam, aki megkérte a költőt, vágjon rendet a neve körüli bizonytalanságban: hogyan is kell pontosan kiejteni? Mire Weöres Sándor jellegzetes, vékony gyerekhangján azt mondta: Vörös! Két ő-vel, mint ökör!) A Weöres Sándor-illusztrációk láttán olyasmit érezhetünk, mint amikor két jazz-zenész improvizá-

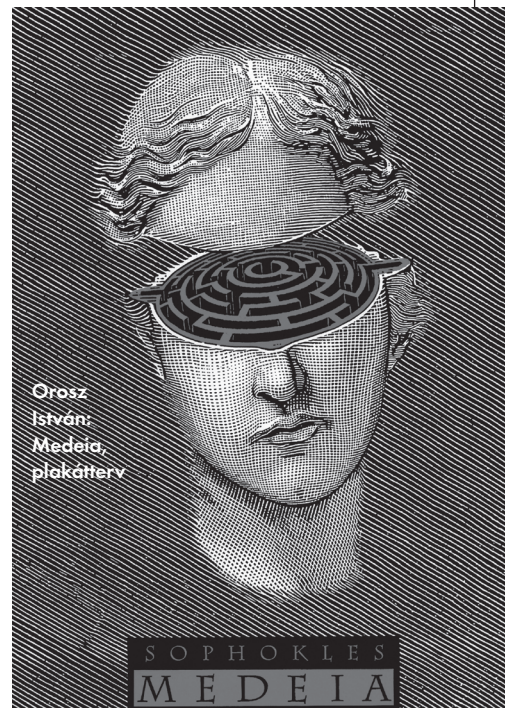
cióját halljuk: táncol, összefonódik és elválik ugyanaz a dallam, tökéletes összhangot érzékelünk. A Weöres-illusztrációkban szó és kép összecseng egyfajta mesés szürrealizmus jegyében. A *Holdbeli csónakos* című darab Nemzeti Színház-beli előadásához készült Keresztes Dóra plakátja, rajta holdsarló száll sötétkék égen, madárcsőre fent, legyezőszerűen szétterülő madárfarka lent: a darabbeli Sólomistennő lenne? A holdsarlón végig emberarcok profilképei, itt van talán Jégapó, magyar fejedelem? Leánya, Pávaszem kisasszony? És Nagymedve, lapp fejedelem, s a trónörökös Medvefia? Ők azok, s mégsem ők, a Hold csónakján mindahányan.

Az *Ének a határtalanról* című verset a költő így zárja: *És végül élni derültem, / lázas, pőre láng, / s szerte a határtalan űrben / kutatom valódi hazánk.*

Az illusztrációkon Keresztes Dóra mintha összefoglalná az utat, amelyet eddig bejárt: az első lapon ember-állat csodalény, bagolyarca, medvefüle volna, vagy csak varázslómaszkot hord? És keretbe foglalják alakját az égig érő világfa ágai. A másodikon felhőmadárral együtt száll az űrbeli vándorlegény, a harmadikon lebegő női alak, testén állatfejek, emberarcok, madarak, vele szállnak az emlékei? Keresztes Dóra képzőművészeti rokonsága hosszú sor az időben, elején ősvallások ember-állat lényei táncolnak, a végén helyeslően bólogat egy zöld arcú, szakállas, lila kabátos alak: a *Hegedűs a háztetőn*.

Időutazásunk folytatódik, hajóra szállunk, hogy kikössünk **Orosz István** metszetei között, amelyeket Sebastian Brant *Bolondok hajója* című, nagy hírű könyvéhez készített sok éve már. A baseli jogászprofesszor, latin és német nyelvű, jogtudományi és költői művek írója 1494-ben jelentette meg száztizenöt fejezetből álló, szatirikus, verses munkáját. A téma egy középkori szokásban gyökerezik: állítólag bizonyos országokban szokás volt az elmebetegeket hajóra rakni, a városokból elszállítani. A bolondok hajója mások szerint mindnyájunk jelképes utazása, az út vége a túlvilág. A hajó utasai nemcsak betegek, hanem a különböző emberi gyarlóságok, bűnök megszállottjai is lehetnek. Sok festőt meghihletett a bolondok hajója téma, közöttük nem kisebb mestert, mint Hieronymus Bosch-t. Az ő hajóján falánkság bűnébe eső szerzetesekre, szemérmetlen, meztelen fürdőzőre, az iszákosság bűnében fetregőkre a hajó kizöldült árbócnak lombjai közül mintha egy koponya leleselkedne: memento mori! Emlékezz a halálra! A koponyaintelem évszázadokon át népszerű volt. Még az élet-szeretettől pezsgő, XVII. századi, németalföldi csendéletekre, a rezgő kövérjéssel ékeskedő sonkák és sárgán mosolygó sajtok közé is oda-festették – hogy a moralitásnak elég tétessék – a koponyát: gyarló ember bűnös élvezeteid közben emlékezz a halálra!

Ez a koponyamotívum uralkodik a *Bolondok hajója* kényelvű, magyar és német kiadásának lapjain. A különleges könyvek kiadójának, a Borda antikváriumnak hősies vállalkozása ez, tíz kötetre tervezik, az első 1999-ben jelent meg a frankfurti könyvvásárra, a kiadás folytatódik. S mindegyikhez Orosz István készít metszeteket, rajzainak száma már több mint

félszázra tehető. Mindegyik rajzi bravúr, a mester azzal a türelemmel, alázattal dolgozik a míves, arasznyi rézkarcokon, mint valaha a római vésnök – vízzel telt üveggolyót használva nagytóul – nemes kövekből nyakba való kámeára egy finom istennőprofil kifaragott. Vagy ahogy a középkori szerzetesek dolgoztak egy-egy kézzel írt kódex bonyolult iniciáléin. A *Bolondok hajója* rajzai a „rejtett képek” műfajába tartoznak. Rajtuk első ránézésre jeleneteket látunk: könyvei közé zárkózó könyvek bolondját, labirintus titkait kutató tudós, Faust professzort a bibliotékájában megjelenő

Mefisztóval, de ha hunyorítunk egy kicsit, mindegyiken a rejtett kép, a koponya megjelenik. Nem is akárhogyan. Az egyik lapon két művész néz szembe velünk, egyikük a fiatal Albrecht Dürer, ahogyan a madridi Pradóban levő híres *Iffjúkori önarcképén* látjuk: bajszosan, szakállasan, vállára omló hajjal, reneszánsz díszruhában. Ő volt az, aki *Bolondok hajója* címmel rézkarcsorozatot készített a mű első, 1494-es kiadásához. A másik Orosz István – neki csak bajusza van – Dürer iránti tiszteletből szintén reneszánsz öltözékben, a két illusztrátor egy lapon. Ha hunyorítunk, csodát

első rinocéroszról, amelyet a rómaiak óta nem láttak itt. Orosz István Dürer rinocéroszát átvezette a mába, nem is egy szépséges rézkarocot szentelt a csodaállatnak. Az egyikben különös oszlopcarnokban áll a jószág, s mivel ez is a szemfényvesztő képek közé tartozik, a rinocérosz testrészei és az oszloptörzsek időnként helyet cserélnek, sőt, néha légneművé válnak, hiszen nem valóságos térben látjuk őket, hanem az idő perspektívájában.

A rinocérosz szomszédságában egy másik különleges mű: *anamorfózis*, ez manapság már Orosz István védjegyének számít, lévén

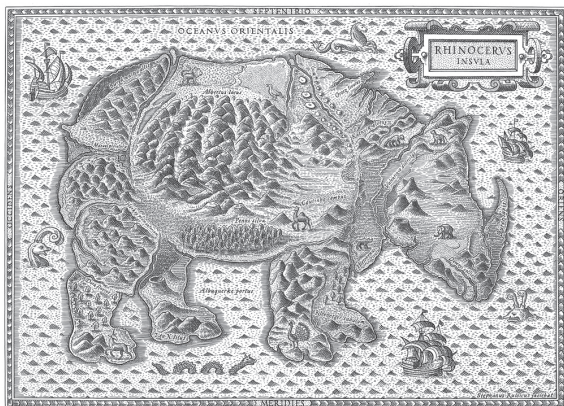
Éppilyen különleges élmény szemügyre venni Orosz István plakátjait. A művész különös tisztelettel viseltetik az emberi szem iránt, ezt elárulja a kiállítás meghívója is, amelyen egy szemhéj alatt két szemgolyó látható. Szertelenül megsokasodnak viszont a szemek egy csoportkiállítás plakátján: *Horror vacui – Félelem az ürességtől* volt a címe, ezen egy férfarc fekete-fehér metszetképén nem kevesebb mint tizenhat színes szem utal a tizenhat kiállító művészre, mindegyikükre jellemző, közöttük Orosz Istvánra is, hogy nem kedvelik az üres felületeket képeiken.

Egy másik kiállításplakáton – a művész írországi kiállításához készült – Orosz István egy emblemikus rajza: *Thonet-székekben*, nekünk háttal ül a művész, nincs feje, üres a gallérja, az ölében tartott rajzlapra emberi agyvelőt rajzol, a gondolkodás jelét, amely tekervényeivel rímel a rajzoló lábai előtt zöld fűben kirajzolódó labirintusra. Bukszuslabirintus volna egy régi kertben? Vagy életünk jelképe? Ország Lili festő temetésén Pilinszky János gyászbeszédében Simone Weil írását idézte: *A szépség labirintus, sokan elindulnak benne, de fele úton elfáradnak, és csak keveseknek van ereje bejutni a labirintus közepébe.*

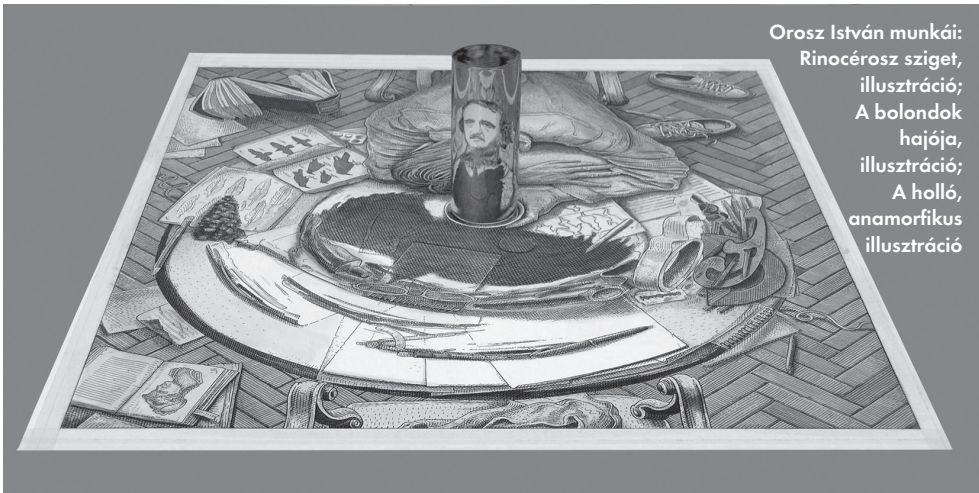
Ebben a labirintusban jár Orosz István is, úgy is, mint elvarázsolt kertek vándora. *A Kert* című versében ezt írja: *Valahol ott kell lennie / a labirintus köldökében / rejtelmesen és feketén, / oly feketén, mint az ében / a mély-séges, nagy odvú kútnak. / Egy angyal minden éjjel ássa, / hallatszik benn, surrog, sziszeg, / csillagok fénye, zuhanása. / Ott él egy teknősbéka lent, / nő ezer éve elfeledten, / mit belejuttat a fiú, / ki egykor talán én lehettem.*

Időutazásunkat egy Thomas Mann-idézettel kezdtük, amelyet a világirodalom legjobb kezdőmondatai között tartanak számon: *Mély-séges mély a múltnak kútja*. Nem áttalanék ideidézni egy másik kezdőmondatot: *Hárásó! rikkantott közbe valaki*. Ez is Orosz István írói munkásságának része, így kezdődik a *Sakkparti a szigeten* című könyve, amely Lenin és Bogdanov sakkjátszmájáról szól Gorkij villájában, Capri szigetén. Ebből is látszik, a mester néha kipillant elvarázsolt kertjéből, s akkor ironikus remekművekkel reagál a közelmúlt vagy éppen a jelen történéseire. Ki ne ismerné a rendszerváltozás ikonikus plakátját a *Tovariscsi konyec* felirattal? A kövér katonatiszti tarkóval? Beszélnek, hogy egy gyűjtő annak idején éjnek évadján bicskával leválasztott egy példányt a falról, a hitelességét bizonyítandó vakolattal együtt, úgy vitte haza egy távoli, európai országba, otthonába. Itt a kiállításon a mű első, elegánsabb változata is látható, felirata: *Tovariscsi, adieu!*

Dramai, súlyos plakát a *Brand* című, amely Ibsen darabjának Nemzeti Színház-beli előadásához készült. Könnyű csónakon nehéz kövekből falazott tömb, jelképe a tisztesség és

Orosz István munkái:
Rinocérosz sziget,
illusztráció;
A bolondok
hajója,
illusztráció;
A holló,
anamorfikus
illusztráció

látunk: a fejük felett levő reneszánsz boltívű koponya homloka lesz, s a kezükben tartott hajóábrából rajzolódni ki a koponya vigyorgó fogai. Más lapokon agyonolvasott könyvekkel zsúfolt könyvespolcok utalnak a két művészre: az egyikben cédatöröredéken Orosz István neve, a másikon egy könyvergincsen AD – Albrecht Dürer monogramja. Mindkettőn könyvekből alakul ki a koponya, de egy másik lapon épületből. Bordélyházat látunk, egy ablakcsúcsívben félreérthetetlen jelenet, s hogy az erkölcsi tanulság se hiányozzon: a ház pinceablakából kikandikáló terebélyes, meztelen utcalányfeleket éppen megvesszőzi egy városi poroszló, bár az is lehet, hogy egy speciális igényű vendég kiszolgálása ez.

Orosz István nemcsak a *Bolondok hajóján* utazik együtt Dürerrel, hanem van közöttük még egy összekötő kapocs: *a rinocérosz*. Dürer ugyanis 1515-ben mívés fametszetet készített az Európába ugyanebben az évben megérkező

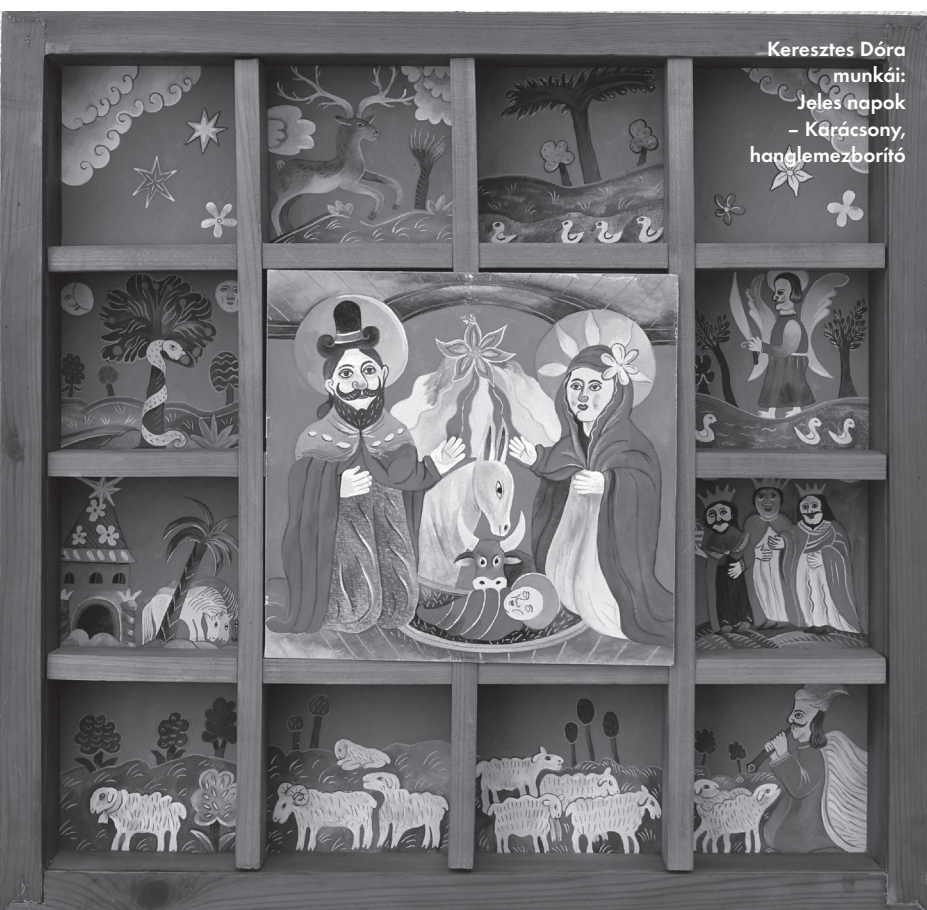
ő a XVII. században oly népszerű műfaj jelenlegi, magyarországi apostola. A szó viszszaalakítást, átváltozást jelent, a rejtett képek különleges esete, ott van valami, s még sincs ott, s mégis ott van. *A holló* című lap Edgar Allan Poe híres verséhez készült: *S szólt a holló: Soha már* – mondja a refrén Tóth Árpád fordításában. Egybeúsznak rajta idősíkok: hirtelen nem tudjuk, hol vagyunk, talán Poe könyvtárszobájában? Ahol, ahogy írja, a bekopogató nagy madár: *Ajtóm felett Pallasz szobrán megült*, de itt Pallasz Athéné szobra egy könyv lapjain tűnik fel, s az asztalra boruló alaknak lerúgott tornacipője van, akkor hát a rajzoló az. Előtte a lapon gyönyörű, mívés hollóábrára, s ha a lap közepére tükörhenger helyezzük, csoda történik: a hengerben Poe arcképe megjelenik. Miránk, szerencsés nézőkre a varázslat tartozik, a művészé a végtelen türelmet igénylő, jóformán mérnöki szerkesztésmód, amellyel a csodát megteremti.

a hit fanatikusanak, Brand tiszteletesnek, aki magától is, híveitől is – esendő emberektől – könyörtelen, megalkuvást nem ismerő hitéletet követel. Orosz István plakátja azt sugallja: a rettenetes súlyú kötömböt nem bírhatja el a hullámokon lebegő csónak, el kell süllyednie, a tragédia előszele sűvít a plakáton, ez be is következik. És itt van a döbbenetes József Attila-plakát: mives rézkarc ez is, aprólékosan megrajzolt vonatsínpár, talpfák, kavicsok, élesen, közelről, mintha egy sínek közé esett ember látná utolsó pillantásával. A sínek közé lefelé csorgó vérfoltokként íródik piros betűk-

manapság tetszalott állapotban van, úgy látszik, hogy a magas színvonalú művészplakátot kiütötte a reklámbiznisz. Valószínű, hogy a terület felkent bajnokai mindent elkövettek, elkövetnek az ébrentartására. De nem árt ezzel kapcsolatban emlékezetünkbe idézni egy érdekességet a nem is olyan távoli múltból. A budapesti Operaház felépítésére kiírt nemzetközi pályázat győztesét, Ybl Miklóst a belügyminiszter 1874. április 28-án keltezett levelében megbízta a végleges tervek elkészítésével. Az Operaház építési programját báró Podmaniczky Frigyes, a tervpályázat bí-

meg számunkra, ő ugyanis gondosan kivágta, beragasztotta ezekben a legjobbakat. Ül méltóságteljesen Michelangelo Mózes, gyönyörű századvégi rajz, lábainál nem különben mives felirat: „Ne csinálj magadnak faragott képet, kiönti azt műköből Schwartz Bernát néked!” Az ilyen hirdetések a magyar plakátművészet előfutárainak is tekinthetők.

A ravatalon fekvő művészplakátot látva vissza lehetne emlékezni a kockás báró ötle-

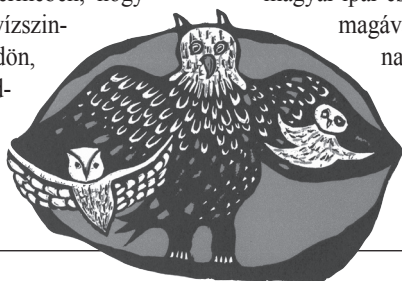
Keresztes Dóra munkái: Jézes napok – Kárácsony, hangfalemezborító

kel: *Attila*. És a sínek ék alakban összefutnak. Itt az út vége, nincs tovább.

Azt a plakátját, amely a Komáromi Kisgalériában rendezett grafikai kiállításához készült, önarcképnek érzem. Rajta van a művésznev is, amelyet Orosz István 1984 óta használ, *Útisz*: Senki. A görög irodalom partjaira hajózott el érte, a Homérosz álmolta Küklopszok szigetére, hogy ott a leleményes Odüsszeusztól kölcsönvegye. A plakáton önmagát állandóan hegyező és végül elfaragó, élőlényként hajló gerincű ceruza.

Első pillantásra szembeütünk a Vigadó Galéria földszinti nagytermében, hogy Orosz István plakátjai vízszintesen fekszenek a földön, mintha ravatalon fekvőnének. S ha ilyesmit érzünk, nem is tévedünk nagyot, a nagy múltú, magyar plakátművészet

rálóbizottságának elnöke, továbbá a Fővárosi Közmunkák Tanácsának alelnöke vezényli. Podmaniczky – akit Budapest iránti olthatatlan szerelme révén Budapest völegényének, valamint állandóan hordott kockás nadrágjai miatt kockás bárónak neveznek – ragaszkodik ahhoz, hogy az Operaház építésében magyar iparosok és magyar művészek dolgozzanak. (Rá sem merek gondolni, hogy egy ilyen kikötés manapság milyen vihart kavarna nemcsak hazai berkekben, hanem még tán az Óperenciás tengeren túl is.) És mivel hasonló feltételt szab más középületek felépítésénél is, ez a magyar ipar csodálatos felvirágzását hozza magával. Gombamódra szaporodnak a XIX. századvégi újságokban az iparoshirdetések, közöttük is gyöngyszem az, amelyet Kassowitz Félix karikaturista vaskos albumainak egyike őrzött

tére. Mi lenne, ha könyvkiadók, színházak, filmforgalmazók, kiállítótermek és hangfalemezkiadók állami támogatásának feltétele az lenne, hogy magyar művésztől művészplakátot rendeljenek, azt adott példányszámban utcai hirdetőoszlopokra ki is ragasszák, mindnyájunk öröme és szellemi épülésére? Talán ez annak a mozgalomnak a része lehetne, amely az SOS-jelzés – Save Our Souls: Mentsetek meg lelkeinket! – mintájára indulhatna a művészplakát megmentésére *Save Art Posters* címmel. Magyar rövidítése: SAP. Éppen ezért mostani időutazásunkat Keresztes Dóra és Orosz István munkái között ezzel a fennkölt zárszóval fejezném be: SAP. ♦♦

(Elhangzott Keresztes Dóra és Orosz István kiállításának megnyitóján, 2016. november 26-án a Pesti Vigadóban. A tárlatot 2017. január 22-én, a Magyar Kultúra Napján a két művész finisszáza zárta.)

OLVASSUK ÚJRA! SZAKONYI KÁROLY GÁLYARABOK UNOKÁJA

Szabó Magda Debrecen 1917 – Kerepes 2007

I dőskorára is őrizte fiatalsága szépségét, báját, ügyelt is rá, hogy nő legyen mindig, szelleméhez, tehetségéhez illelőn, legyen meg varázsa, amelyről írta hajdanán a *Hullámok kergetése* esszéjében, hogy németországi kiadójának szobájába lépve a meglepett férfi felkiáltott: ó, hát ez az aranyos, cicás szépség írja azokat a komoly regényeket? Hiú volt, amelyet szerénység és figyelmesség mögé rejtett, ismerte jól az értékeit, a debreceni polgár családból magával hozott *úrilányságát*, amely elsősorban az etikusságot jelentette, megőrizte végig, abban a rendszerben is, amelyben könnyen kirekesztődhetett volna, ha nem védi tehetsége. Mert elsősorban azt látták benne, a tehetséges *írónőt*, persze, regényeinek sikerei után már nem volt *fontos*, hogy nő írja azokat. Prózája, ha egyre inkább a személyes, családi élményei nyertek is teret benne, valódi, erős, realista próza, regényeiben követte a hagyományos narrációt, a lélektani ábrázolást, ez tette olvasmányossá, sikeressé az olvasók körében. Bizonyára tudta, hogy milyen jó író, ezért nem esett nehezére elfogadni mástól is a jót, postai levelezőlapokon küldte író-társainak gratulációit egy-egy megkapott könyvükhöz, színházi bemutatóikhoz, a néhány mondat alá üdvözléssel csak ennyit írt, ahogy dedikációi alá is: *a Szabó*. Nagyszonyi gesztus volt, de aki kapta, örült, ám akit nem kedvelt, az érezhette mágikus haragját. Mint a párizsi nők, nőségében soha nem öregedett meg, fellépéseire, találkozóira nyolcvanévesen is magával vitte a televízió egyik sztár sminkesét, nem adta meg magát a kornak.

Száz éve született.

Szülvárosa, a református Róma számára az egész világot jelentette, onnan táplálkoztak művei. Debrecen, családjával, a plebejus, értelmiségi famíliával, mint egy bőségszaru kifogyhatatlanul adta a témákat regényeihez. Amikor írni kezdett, verseket írt, s 1949-ig úgy látszott, lírikus is marad, de az elhallgattatás megtörte a költői pályát. Még kiszaladt tolla alól néhány keserű vers a kirekesztettek fájdalmával, aztán a publikálásra csend szakadt 1958-ig. Meglepetésre akkor már prózával jelentkezett. Regénnyel.

Latin–magyar szakos tanár lett, bölcsész-doktor, tanított is, de elragadta az irodalom. A háború után az *Újholdasok* táborához tartozott, sikereket ért el, negyvenkilencben Baumgarten-díjat is kapott, amelyről csakhamar meg is fosztották, és sorsa jó néhány

író-társával együtt a hallgatás lett (*Miért írjak verset?*). Ötvennyolcban aztán két regénnyel állt elő (*Az Őz és a Freskó*). Egy családra jelentős prózaíróknak ismerték el, annál is inkább, mert az igazi irodalom hangján szólalt meg. Az ötvenes évek vége, de még a hatvanas eleje sem volt teljesen mentes az addig uralkodó sematizmustól, de az új hang kezdetei már megvoltak az 1954 után indult fiataloknál. Az *Új Hang* című folyóiratban jelentkező Szabó István, Sánta Ferenc, Csurka, Tóth (Kamondy) László, Galgóczi Erzsébet meg Moldova novelláiban már nyoma sem volt a kultúrpolitika megkívánta pártosságnak.

Szabó Magda novelláival, regényeivel az élvonalba került, s ott is maradt egész életében. A vétkek és a feloldások morális dilemmái egy olyan korszakban, amikor a hamisság uralkodott, reveláció számba ment. Történetei csakhamar külföldön is népszerűvé tették. Azzal a konoksággal mérlegelte az élet dolgait, amelyet a gályára is ítélt protestáns őseitől örökölt. Az *Okút* című könyvében említi egyik pap őst, akit gályarabságra ítélték, mert nem volt hajlandó mást mondani, csak az igazságot. Ez a múlt kötelezte. Műveit számos európai nyelvre fordították, esszéit és tanulmányait magas irodalmi fórumokon méltatták.

Szabó Magda drámái Illyés, Németh László, Páskándi Géza és Sütő András színházi eszméinek sorába tartoznak. Legnagyobb sikerét a hangjátékból színre írt *Az a szép, fényes nap*, az államalapításunk történetéről szóló drámájával érte el. De a mohácsi vész és a IV. Béla korában játszódó, kétrészes színmű, vagy a *Régimódi történet*, majd a prózából drámává, majd tévéfilmmé alakított mű, a hatalmas sikerű *Abigél* és más darabjai éppolyan sikeressé tették, mint regényei. És akkor még nem említettük ifjúsági műveit, meséit. Rangos díjak, díszpolgárság, díszdoktorság és számos más elismerés kísérte pályáját. Férje, Szobotka Tibor egyetemi tanár maga is jeles író volt, noha Szabó Magda sikeressége némileg elvonta róla a fényt. A társ halála és fájdalmas hiánya egy különös mű megírására készítette írónkot, a *Liber mortis* egyedülálló hangú könyv az életművében, benne mintha visszatért volna a költő Szabó Magda a holt férjjel való, lírai társalgásban.

A manapság már klasszikusnak mondható író gazdag hagyatéka könnyen hozzáférhető a boltokban, könyvei szebbnél szebb, újabb és újabb kiadásokat érnek meg. ♣

M entek persze ebből a kikötőből igazi hajók is a szigetre. A fiút, akit valaképpen folyton idegesített minden, amit nyaralás közben látott, az igazi hajók is irritálták, igazi utasaikkal, akik a hajóteremben vacsoráztak, nem papírból, mint ők a parton, s kutyáikat és autóikat is magukkal vitték, mintha nem üdülni, hanem meghalni indulnának, valami tágas, különös sziklasírba, ahol körül kell venni múmiájukat mindazzal, ami életükben fontos vagy kedves volt. Ha zene szűrődött le a hajóról, mert az igazi utasoknak zene is járt, a lány elnyílt szájával, elragadtatva hallgatta, a fiú ilyenkor megrántotta a karját, s kifele indult vele a kikötőből. A lány mindig követte, de folyton hátrafordult, s bámulta a hajót. Ha férfit nézett meg így, sose haragudott meg rá. Ezért igen.

A motoros, amely a szigetre vitte őket, semmiben sem hasonlított az igazi hajókhoz, olyan volt, mint egy enorm, baldachinos csónak. Frissítőt és valami lángosfélélet persze itt is lehetett kapni, ha nem volt is a csepp fedélzeten külön étterem; a többi kiránduló mind vásárolt, s ott ropogtatta mellettük a pirosra sült, gömbölyű tészta. Ők elhessegették a tálcát, amelyet elibük is odatartottak. A lány a disszidenst szidta, akit nem találtak a városban, s aki miatt nem tudták feltölteni a készleteiket, mulatott rajta, mekkorákat nyelnek, a fiú nem, azt felháborította, hogy itt a tengernél mindig éhesek, keservebben, mint életükben bármikor, s nincs pénzük soron kívüli enivalóra. Most bármit megevett volna, pedig utálta az idegen nép szokatlan fűszerezésű, sikos ételeit. A lány rebbenéstelen pillantással bámult egy fiatal férfit, aki dinnyét evett, parányi, félhold alakú szeletkéket. Kinézte a szájából. Az ismeretlen végre észbe kapott, megkínálta, a lány egyszerre két szeletet vett, az egyiket a fiúnak nyújtotta. Illatos, rózsaszín belü dinnye volt, a fiatal férfi nézte, hogyan kapják be, milyen mohón, aztán elmosolyodott, s az egész papírtálcát odatette elibük a

SZABÓ MAGDA

Szent Róza ünnepe

maradék dinnyével, ő meg rágyújtott. A pofájába kellene vágni – gondolta a fiú –, vagy a tengerbe. Csakhogy szomjas is vagyok, s iszonyúan kívánom.

Mióta elindultak, folyton azt teszi, amit utál. Soha ilyen távol nem érezte magától ezt a lányt, mint amióta egy percet se tölt nélküle, rendszeresen együtt hál vele, nem csak alkalmasszerűen. Ő másképp tervezte ezt a nyarat, a maguk házában, a folyónál, amelyről már télen tudni lehetett, hogy augusztusban üresen áll majd, a szülei Hévízre mennek, reumakezelésre, a nővéreék meg az országot járják a gyermekekkel, viszik a sátrukat autón. Azt gondolta, lemegy a Dunához a lánnyal, s ott maradnak kettesben; anyja sóhajtott, mikor bejelentette neki, de nem vitatkozott, megszokta már, hogy a fiú nem kér tanácsot, nem fogad el bírálatot, s nem érdeklődik az ellenkezés, azt is, hogy a lány, aki valószínűleg a menyé lesz, olyan biztonsággal jár-kél a házukban vagy a fiú szobájában, mint egy kicsit már unatkozni kezdő feleség. Hát akkor menjenek le a folyóhoz, legalább nem lesz gazda nélkül a ház.

A lány elnevette magát, mikor előállt az ötlettel, ez tüstént felbosszantotta, mindig felháborította, ha kinevetik, most különben is dicséretet várt, hogy ilyen nagyszerű nyaralási lehetőséget szerzett. Kiderült, hogy a lánynak más terve van, külföldre akar utazni, nyugatra, hívta a fiút, tartson vele, adják be együtt az útlevélkérelmet. Eleinte nem akarta, aztán ráállt, aláírkálta a nevét a kérvénynek, amelyet a lány írt meg helyette, biztos volt benne, hogy úgyse lesz az egészből semmi, mért kapnának éppen ők és éppen most útlevelet meg valutát, mikor annyi kérelmezőt elutasítanak. De nem fog ártani a lánynak, ha csalódik, úgyis mindig az van, amit akar, legalább hálásabb lesz a dunai házáért, ha a nyugati út kútba esik. Mikor kiderült, hogy mind a ketten megkapták az ígérvényt, zavarba jött, elkedvetlenedett, úgy érezte, mintha becsapták volna. Egyetlen pillanatig sem számolt azzal komolyan, hogy esetleg elutaznak, pénze se volt rá, ám mikor a család megtudta, hogy mehetnek, esze nélkül adakozott mindenki, az öregeknek volt valami könnyes, háború előtti emlékükről a mesevilágról, ahová indulnak.

Mire észbe kapott, kint voltak a szülők mesevilágában.

Pokolian érezte magát a pattogó, idegen mondatok zuhogásában, amelyekből egy szót sem értett, s amelyek azért is megzavarták, mert az ő fülének minden egyformán csen-

gett; mintha állandóan lázas vagy enyhén részeg volna, úgy köszönt itt mindenki, úgy kínált egy újságot. A lány viszont folytonos elragadtatásban élt, valami rejtelmes ösztönnel megértette az idegenek pantomimját, s önmagát is mindig meg tudta értetni; amit akart, eljátszotta, eltáncolta, elgrimaszolta, s az idegenek visszanevettek rá, visszagrimaszoltak, pattintgattak neki az ujjakkal, néha csókokat dobáltak felé. A lánynak minden érdekes is volt, a paplantalan, torz vánkósú ágyak, az örökké surrogó ventilátor, az undok, pici rákok, amelyeket stanicliból faltak a járókelők, mint otthon a pattogatott kukoricát, de a döglött hal is vagy a romok, amelyeket áhítattal illet nézni, s amelyek a fiút untatták és lehangolták.

Pénzüket tulajdonképpen már úgy tíz nappal az érkezésük után elfogyott, beosztani otthon se tudtak, spórolni sose tanult egyik sem. Ha nem lett volna meg az előre megváltott körutazási jegyük, már régen haza kényszerültek volna, de így csak mentek-mentek, egyik városból a másikba, ameddig a címekből tartott; a lánynál lista volt, hol él olyan régi ismerős vagy ismerősök ismerőse, akitől pénzt lehet kérni, azzal az ígérettel, hogy hazaérve majd valakinek megadják. – Adó – mondta a lány és nevetett –, luxusadó, amiért kilógtak. Fizetni fognak, hogy elmenjünk a nyakukról, vagy legalábbis meghívják ebédre. – Teli szájjal nevetett rajta, hogy elkomorulnak majd az arcok, ha beállítanak pénzt kérni, semmit se talált benne, a fiú szégyellt vele menni, néha, ha nagyon utálkozott, nem is ment el, vagy ha mégis, egy szót se szólt. Ez a lány boltja volt, ha akart volna, se tud részt venni a produkcióban, nem volt játékos természet, mint a lány, akinek ez a kunyerálás, nemcsak hogy nem esett nehezére, hanem talán legszebb része volt a nyaralásának, többet ért a levegőtlen képtáraknál, különös tereken ácsorgó szobroknál, épületeknél, magánál az először látott tengernél is. Majdnem mindig beütött az üzlet, ha nem is olyan fényesen, mint a lány hitte, de annyit mindenütt kaptak, hogy tovább vergődhetek. Ezen az utolsó állomáson, ahonnan holnap végre hazaindulnak, történt meg legelőször, hogy nem találták a városban, akit kerestek, a lánynál levő címen nem lakott semmiféle volt honfitárs. Megszakadtak a szálak, még egy napra futja, ez a rongy sziget van hátra még, amit szintén látni kell, mert napok óta hirdetik a plakátok országszerte Szent Róza ünnepét, s ez a lány

is Róza, ilyen hülyén hívják, aztán mehetnek haza, hál' istennek. Tulajdonképpen nem is érti, hogy jutottak végig ezen az országon, ilyen kevés pénzzel, ennyire délre. Nagy teljesítmény volt.

A gitáros fiú most ért oda hozzájuk. Pillantása felmérte őket, nem állt meg mellettük, továbbment az öregasszony felé. Micsoda szimata van – gondolta a fiú –, mint a róknak. Csak ránk néz, s tudja, hogy tőlünk nem várható semmi. Ebben a percben gyűlölte ezt a lányt, szerette volna, ha megalázzák vagy megverik előtte, s elképzelte, hogy ő csak áll, nézi és nevet. Otthon, ha egy ilyen kölyök mellésomfordál, s hazudik valamit, elővesz egy forintot, odadobja neki. Menjen moziba a nyavalyás, ő is került elégszer iskolát.

Mikor beszálltak, a gitáros fiú úgy lépett a motorosra, mint egy kiránduló. Jegyet váltott, elhelyezkedett, nézte a vizet, nem pillantott senkire, a gitárját betette az ülés alá. Aztán ahogy távolodni kezdtek a parttól, egyszer csak előkerült a hangszere, pengetni kezdte, mintha csak magát szórakoztatná, az utasok felfigyeltek, rámosolyogtak, a fiú meg siklott, mint valami kis pók a maga szötte fonálon a mosolyok felé, mindig ahhoz, akitől pénzt remélt és kapott is. Mindenki adott neki, csak ők nem, igaz, hogy nekik nem is próbált muzsikálni. A lány azonnal megtanulta a dalt, együtt cincogta a gitárszóval, a fiú nézte a profilját a ponyva alatt, a ponyva kék volt, a lány arca is kék lett tőle, mintha nem a tenger felett volna, hanem a hullámok alatt, onnan leskelődnek a muzsika felé, szelíd volt ez az arc, megható, gyöngéd. A fiú arra gondolt, hogy négy nappal ezelőtt, az utolsó városban, ahol megtalálták azt, akit kerestek, egy ruhakereskedőt, azt hazudta, nagyon rosszul élnek odahaza, nincs egyáltalán téli ruhájuk, a kereskedő felesége riadtan leakasztott egy ruhát a vállfáról, s a kezébe nyomta, még neki is keresett egy villámzárás zekét. Iszonyú volt, mert a lány még sírt is, hogy hitelesebbé tegye az ajándékozók előtt a nyomorukat, a szállodában meg negyvenfokos hőségben felvette a téli ruhát, hosszan forgott benne a tükör előtt, neki is odakinálta a zekét, de ő elfordult, s akkor az ő zekéjét is magára vette, ott állt a dupla téli ruhában a tükör előtt, s énekelt.

Ha hazamennek, kirúgja ezt a lányt.

A sziget most tűnt fel, fekete volt, s valahogy egészen más, mint amilyenek a kikötőváros prospektusai után elképzelték, fenyegető és voltaképpen rideg. Két óriási sziklából

állt, amely kimeredt a vízből, s amelynek nemcsak lapos aljára, de minden kiugró szirtjére építettek valamit, templomot, szállodát, villákat. Minél közelebb úsztak hozzá, annál kevésbé értette, miféle erő rakhatta fel itt az épületeket, vagy mi tartja őket egyensúlyban, hogy le nem sodorja a vihar a számtalan házat egyenesen a tengerbe.

Ahogy partra léptek, gyermekek rohamozták meg őket, visítva, tülekedve kínálták lapos kosaraikból a rózsát. A házak már várták az ünnepet, az ablakokon, erkélyeken rózsagirland piroslott, a templomajtó ívét is rózsza övezte, a kikötőben és felette a szűk főtéren fullasztó volt az illat, majdnem köhöggető. A motoros másfél óra hosszat tartózkodik a szigeten, kilencven percük van rá, hogy megnézzék a látványokat. Az utasok egy része leült a templomlépcsőre, hogy várja a processziót, amely még el sem indult a legmagasabb csúcsról, ahol a felső templom áll, a többiek nekivágtak a szigetnek, hogy lássanak belőle valamit, ha már idejöttek. A gitáros fiú beszaladt egy bárba, látták, hogy valamit magyaráz, s leadja a gitárját.

A lány is útnak indult.

Tudta, hová megy, azt is, miért, sose tudott megülni, ha valahová megérkeztek, indult azonnal szaglászni. Most megy körbe-körbe, nézeget, olvasgatja a cégtáblák feliratát, s keresi, nem talál-e magyar nevet. A csúcsról, a luxus szállodákból, most kezdtek aláereszkedni az alsó templomba az óriási amerikai autók, amelyek szinte eltorlaszolták a kikötőt, mikor leértek. A lány felfedezhetett valami honfiktársat, mert benyitott egy boltba, a fiú pedig megint meglátta a gitáros gyereket.

A sziklaút, amelyen a járművek közlekedtek, balról lejtett, félkörben begömbült, úgy ért le a főtérre. A gyermek ott állt a félkör könyökében, s várt. Mikor észrevette az első amerikai kocsit, felé futott az úton, s közvetlen a kerekek előtt elzuhant, a kocsi fékezett, az asszonyok sikoltoztak, a fiú gyomra hirtelen felémelyedett az izgalomtól. Tüstént kiderült, hogy feleslegesen aggódott, a gyermek talpra pattant, még csak a térdét se verte le, az amerikai megkönnyebbülten kihajolt a kocsiablakon, pénzt adott a kölyöknek, aztán továbbhajtott, a gitáros meg előhúzott az inge alól egy zacskót, s gondosan belecsoportosította az aprópénzt.

Mire másodszor, harmadszor megismételte a mutatványát, már a lány is ott figyelt. Rosszkedvű volt, a név, amelyet magyarnak hitt, mégsem volt az, vagy eltagadták. Elismeréssel nézte a kisfiút, aki körül a nézők két pártra szakadtak. A rendőr és az asszonyok szidták, cibálták, magyaráztak neki, a férfiak meg heccelték, buzdították, s volt egy pillanat – éppen egy ezüstszürke kocsi úszott lefelé a hegyről –, amikor a rendőr is olyan önfeledten figyelt, mintha sportversenyen volna. Az amerikai értetlenül nézett körbe,

mert a tömeg, amely már tudta, mi következik, zúgott, mint az arénában, s az amerikai a zúgásra figyelt, az arckifejezésekből próbálta megállapítani, mi lehet itt, mi ez a nyugtalanság, így aztán majdnem hogy nem sikerült a mutatvány, mert a nagy figyelésben későbbben fékezett, mint a többi. A gyermek most igazán megütötte magát, vérzett az arca, a keze, a lába, ezzel aztán vége is lett a színjátéknak, a rendőr mozdulatai világosan mutatták, hogy ez a kenyérkereseti lehetőség befejeződött. Az asszonyok a gyermek arcát törölgették, a férfiak úgy ordítottak rá, mintha nem ők biztatták volna legjobban az imént, a gyermek, miután megmosdatták a szökőkútnál, érte somfordált a gitárjáért, s attól fogva csak állt, nézegetett, mint egy igazi turista.

– Micsoda srác! – mondta a lány. – Hiszen ez zseni!

Ránézett, aztán mindjárt elkapta a pillantását. Dühös volt magára, miért esik annyira rosszul neki ez az elismerés. Hát nem mindegy, mit gondol ez a lány? Nem számít már, éppen csak hogy még együtt vannak, aztán mihelyt hazaérnek, leteszi. Hozzá sosincs egy jó szava, őt sose méltányolja semmiért. Se vizsgáért, se munkáért. Megszokhatta már. A télen, heccből, bevágta a lány öregei fáját, meglepetésnek. Mikor megmutatta a hólyagos tenyerét, a lány annyit mondott rá: – Úgy kell. – Ez volt a köszönöm.

Távolról már hallatszott Szent Róza himnusa, nyújtott, súlyos zene volt, mintha mézet csorgattak volna alá a hegy tetejéről. Este lehet itt az igazi céció, amikor a kivilágítás van, a püspök is átjön a városból, s mindkét templom neonnal beszótt homlokzata kiragyog a tenger felé. Ők már akkor régen a kikötőben lesznek vagy egy hotelban. Ágyban.

Nézték a processziót, amely végre feltűnt a sziklaúton. Mindenki feketében volt, csak a gyermekek fehérben, nyolc férfi vitte valami rudas alapon a szent szobrát, gyermekek virágszirmokat hintettek elbük aranyozott kosárból, s asszonyok zárták le a menetet, amelyet pap vezetett baldachin alatt, fátylas asszonyok, merev kezűek, mint a mozaikfigurák, baljukban egyetlen szál fehér rózsza, jobbjukban égő gyertyaszál. A tömeg letérdelt, az amerikaiak nem. A lány is letérdelt, visszafordította a fejét, leste, látja-e a fiút, s hogy tesz neki térdelve. A lány református volt, ő volt a katolikus kettőjük között, ő, aki állt. A lány keresztet is vetett, ájtatosan és ügyetlenül, s nevetett a szemével. A processzió betért a templomba.

Oda már nem volt kedve utánuk menni, a szabad téren sem volt levegő, hát akkor milyen lehet odabenn. Az ének egyre hangzott, most már nem volt egyértelműen rózsailleslet, elnyomta a tömjén. A lacikonyhások serpenyőiben sercegett az olaj, az árusok rózsalevélbe göngyölték az apró halakat, úgy sütötték meg. Rá se bírt nézni, paprikásan is utálta a halat,

nem hogy rózsával, elindult a sziklaútba a főtérrel szemközt irányba. A lány követte engedelmesen. Szigettel kapcsolatos emlékeik mind a Dunához kötődtek, most egy teljesen kihalt sziklaösvényen lépegettek ketten, amelyet az ünnep tiszteletére aranyporos homokkal szórtak fel. Kétoldalt aludtak a házak, a lakók a főtéren lesték a processziót vagy a templomba zsúfolódtak, a fiú csak sejtette, hogy minden fal fehér, mert valami liláspiros futónövény minden felületet beszórt. Csend volt, sehol egy lélek, a sziget túlsó végén öböl, türkizzöld, villogó, távolabb a nyílt tenger ibolyakék, s az öblön túl mintha pálcákat vertek volna a fenekére, hórihorgas, síp formájú, fekete szirtek meredtek ki a vízből. A lány megállt egy mellvéd mögött, kidőlt, előrelépett a haja. Mögöttük három babérfű állt szorosan egymás mellett, a levelek fényltek, mint a borpajzsok.

– Én itt akarom tölteni az éjszakát – mondta a lány.

A fiú nézte a vizet, nem is válaszolt. Minden prospektusban benne állt, hogy a sziget ennek az országnak a legdrágább pontja, itt még egy kávét sem lehet meginni annyiért, mint a szárazföldön.

– Itt akarok élni huszonnégy órát – folytatta a lány. – Csak huszonnégyet.

A fiú legyintett, már rágyújtani se volt kedve. Unta.

– Elmegegyek szállást keresni.

Jó, tessék, nagykorú. Csak aztán egy óra múlva visszatérjen, különben itt hagyja, s akkor baj lesz: nála a pénz, a lányra nem lehet egy fillért se bízni, elkölte vagy elvesztené. A visszafelé hajójegy is nála van, az ingabátjában, de ha szeret sétálni kánikulában, senki se tartja vissza, csak induláskor a parton legyen megint. Amennyiben kivenne valami lakást, vegye tudomásul, hogy egyedül lesz benne, és ő fizeti, ő, és nem a fiú. Szerezzen rá pénzt, ha itt akarja megülni Szent Róza ünnepét, van itt elég férfi, mind fekete, a lány meg szőke, úgymint mindig megnézik. Ő mindenesetre visszamegy a motorossal.

A lány nem felelt, tűnődve kapirgálta a sziklát, aztán csakugyan elindult. Milyen buta, hiszen tudja, hogy reménytelen, amennyi pénzüket nekik még van, annyiért magánháza se kapnak egy zugot, nem hogy szállodai szobát. Most nagyon kicsinek látszott és törekenynek, s nehéz volt elképzelni róla, hogy csaló, mindenkit megfej, s akkorákat hazudik, hogy az ügyfeleit megindítsa, hogy az ember rosszul lesz tőle. Onnan, ahol állt, a hátsó szigetről jól látta, ahogy egy idő múlva feltűnt a kapaszkodón, s belépett, majd kijött mindhárom szálloda ajtaján. Pici, fehér pont volt, szinte világitott odafentről, hátulról kapta a sugarakat, ahogy a nap lassan alászállt a tengerben. Szent Róza ünnepe – gondolta a fiú –, a marha istenit. Kellett neki mászkálni, mintha nem tudta volna előre. A fene egye

meg, hogy ez a sziget annyira drága, s azt a bitangot is, akit tegnap nem leltek a helyén; ha már végigfosztogatták az országot, legalább az utolsó napra kaptak volna egy kis erősítést. Ez a lány úgy szereti a virágot, hogy még egy hervadt ibolyacsokortól is meghatódik, kinn lakik valamelyik elővárosban, disznóól van az ablaka alatt, virágot meg nem tűr meg az anyja az udvarukon, kell a föld a paszulyinak, a káposztának. Persze, hogy itt szeretett volna maradni.

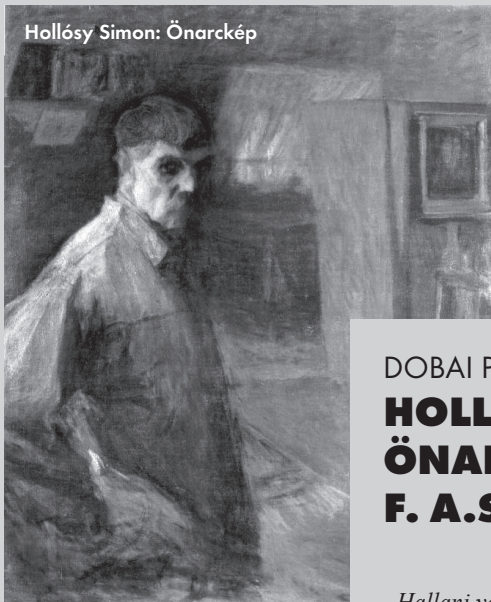
Na, ideje indulni, mire a főtéren összejáratkoznak, lassanként be is szállhatnak a hajóba. Holnap indulás haza, két nap alatt csak visszaérnek, s akkor olyan pörköltet fog zabálni az első vendéglőben, s olyan söröket iszik, s olyan pogácsát süttet az anyjával, hogy... Mikor mindketten a főtérre értek, nem tudtak egymáshoz férni, mert a lány a hegyi út alján állt, a kanyarodó könyökében, amelyen az amerikai autók közlekedtek, ő meg a tér túlsó felén, a sziklaösvény csillogó porában, amely a hátsó szigethez, a ceruzaszirtekhez vitt. Integettek egymásnak, azt várta, a lány szomorú lesz, legalábbis kedvetlen, de a lány mosolygott, s vígan lóbálta feléje szalmatás-káját. Csak nem vett ki valami szobát ez a szélhámos, aztán holnap becsukják őket, mert nem bírják kifizetni? Mert van valami ötlete, ismeri az arcát.

A tömeg vaskosan, szinte ellenségesen állt közöttük, mintha tudatosan el akarná választani őket egymástól. Egypár utas, akiknek a képe emlékezett, elindult a motoros felé, a gitáros fiú is ment, vitte a gitárját. Még mindig nem tudott moccanni, tudta, most már várnia kell, míg az embermassza valahogy fellazul, míg az amerikaiak elviszik az útból azokat a baromi kocsikát. Most indulnak vissza szállodáikba.

A lány most már nem nézett rá, s nem is integetett. Ismerte minden arckifejezését, tudta, valamin erősen tör a fejét, vizsgán szokott ilyen lenni, mikor tudja már, mit kell felelnie, s nagyon szépen akarja megfogalmazni, hogy mindenki el legyen tőle ragadtatva. Állt a kanyarodóban, a sziklaút alján, aztán, mikor a harmadik amerikai autó is előrelendült, ahogy a kisfiútól látta az imént, nekitáncolt a kocsinak. A sűrű autó volt, ami elébe ledobta magát, az úgy vágta félre, mint a rongyot.

Később, sokkal később, mikor már tudott beszélni erről, a fiú azt mondta, hogy a tömeg, amely a legkisebb rendellenességre felvisít és tombol, egyetlen hangot nem adott ki akkor, csak a fékező autó kerekeinek küzdelme hallatszott. A lány sem szólt, úgy halt meg, némán, s mikor ő odaért hozzá és mellétérdelt, egy karcolás se látszott az arcán, keze puhán, kifordult, gömbölyű tenyérrel feküdt, ahogy a friss halál oldalra csapta, s pénzt kért halva is, ilyen trükkösen, ilyen nyomorultul, pénzt, saját bátorsága és ügyessége jutalmául, mint a gitáros fiútól tanulta, hogy ott maradjon a szigeten egyetlen éjszakára Szent Róza ünnepén. ❖

Hollósy Simon: Önarckép

DOBAI PÉTER

HOLLÓSY SIMON, ÖNARCKÉP, F. A.S.N. 1916

„Hallani vélek egy vesztés imát.”

Rozgonyi Iván

LEXIKON:

Gertyenyesi *Hollósy Simon* (Máramaros-sziget, 1857. február 2. – Técső, 1918. május 8.) festő, a naturalizmus, a realizmus, majd útban a plein air felé egyik legkiválóbb magyar képviselője a 19–20. század fordulóján. Iskolateremtő festőmester Münchenben, Nagybányán és Técsőn. A nagybányai művésztelep alapító tagja. 1896-ban Hollósy Simon Ferenczy Károllyal, Réti Istvánnal, Thorma Jánossal és Iványi-Grünwald Bélával megalapította a nagybányai művésztelepet, s a nyarakat évekig ott töltötte müncheni iskolájával. Legismertebb képe a *Tengerihántás*.

Homályos, megtört lélektávtalokból *önsemmijébe* vesztésen visszanezéz, égtájtaktól, emlékektől végleg búcsút vett tékozló tekintet, mely még mindig egy válaszcot keres, remél, s némán megnevez, bár semmit sem kérdez már e fájdalommal vont arc, mégis, a leszakadt látóhatáron, a hűlő horizonton még tervezne virrasztó álmainak utolsó menedékül egy menekítő, áttelelő otthont, tavaszokra-tengerekre nyíló ablakot – De befejeződő arcának térképéről odalett minden másokhoz tartozó, volt társakhoz visszahívó életjelfény... Már csak két besötétedett folt a szempár: egy önmagára riadó álom lepergett, fekete képsora, melynek kezdete nem volt és hajnalfénye nem lesz soha –

Hollósy Simon:
Tengerihántás
(részlet)